

VILIAMOVÍ ŠIROKÉMU

Bratislava 21. júla 1948

Milý Vilo!

Na základe dohovoru s Gustom Husákom, ktorý mi tlmočil názor politického sekretariátu na môj pôvodný návrh vlád. nariadenia vo veci vyučovania v maďarskom jazyku u nás, predkladám Ti novú osnovu, podstatne jednoduchšiu, so širšou kompetenciou ministrov, resp. povereníkov. Prikladám súčasne návrh vládneho uznesenia o príplatkoch pre učiteľov pôsobiacich na južnom pohraničí. Pohraničný prídavok v tejto forme sa nám zdá byť najpriateľnejší, ide len o to, aby v doložke k uzneseniu vlády bolo výslovne povedané, že príplatky tieto týkajú sa okresov na južnom Slovensku, kde pomery sú výnimočné, neporovnateľné s pomermi kdekoľvek inde na pohraničí. Tieto príplatky považujem za veľmi potrebné, aby sme obstáli v akciách, ktoré máme pred sebou. A za veľmi nevhodné by som považoval, keby sa torpédovali požiadavky, aby aj inde, v českom pohraničí, boli takéto príplatky zavedené. Tým skôr, že v českom pohraničí nie je problém takej povahy, ako je u nás. Budem Ti veľmi povďačný, ak Ty, resp. Tvoja kancelária výnimočne oznámia prijatie týchto návrhov, poprípade si vyžiadajú potrebné doplnky a oznámia, aké stanovisko k týmto veciam zaujímajú, aby som sa podľa nich vedel už teraz zariadovať.

Tvoj
L. Novomeský

Osnova Vládneho nariadenia o vyučovaní v maďarskom jazyku znela takto:

„Vláda republiky Československej nariaďuje podľa ods. 2 § 3 zákona zo dňa 21. apríla 1948 čís. 95:

§ 1

Pre deti československých štátnych občanov maďarskej národnosti zavádza sa vyučovanie v maďarskom jazyku.

§ 2

Toto nariadenie nadobúda účinnosť dňa ..... 1948 a vykoná ho minister školstva a osvetu v dohode s ministrom financií.

Dôvodová správa

K § 1

Náš ľud s tradíciou Komenského a s demokratickou vyspelosťou bol a je i dnes rozhodnutý spravodlivo riešiť národnostnú otázku vo svojom štáte.

K § 2

Finančný náklad spojený s vykonaním tohto nariadenia je nepatrný a uhradí sa prípadným presunom v rámci riadneho rozpočtu, prípadne nepreliminovaným výdavkom."

V dôvodovej správe o príplatkoch pre učiteľov v okresoch južného Slovenska sa zdôrazňuje rôznorodosť žiakov (deti starousadlíkov, kolonistov, reemigrantov, reslovakizantov, Maďarov nepresídlených a nereslovakizovaných), nevybavenosť a nevyhovujúcosť tamojších škôl (poškodené vojnou, bez pomôcok ap.), okolnosť, že učitelia sa bránia preloženiu do tejto oblasti (ťažké podmienky školské i osobné, lebo maďarskí šovinisti vidia práve v slovenskom učiteľovi najväčšieho nepriateľa) atď.

(O tom, ako Novomeský presadzoval vyučovanie maďarských detí v maďarčine pozri v I. zv. list Preds. KSS zo 14. VIII. 1945.)

Hoci osnova nariadenia i dôvodová správa zneli sľubne, záležitosť sa v letných prázdninách nevybavila. Povereník ešte 29. IX. inštruuje prednostu legislatívneho oddelenia prezídia PŠO Jozefa Longauera: „V rámci zrovnoprávnenia občanov maďarskej národnosti u nás vydá vláda rad zásadných uznesení, medzi ktoré sa zaradí i opatrenie týkajúce sa školenia detí maďarskej národnosti. Pri poradách v lete o tejto veci vyústili naše úvahy v tom zmysle, že vláda bude musieť predostrieť parlamentu návrh zákona, ktorým sa mení, resp. dopĺňa školský zákon. Prosím Vás, aby ste si preštudovali

jednak návrh, ktorý sme vláde predostreli (osnovu skoncipoval dr. Vavro), jednak školský zákon v tom smere, či je vôbec potrebné na základe osobitného zákona zriaďovať pobočky a školy (povinné) pre deti maďarskej národnosti a či nestačí tu *všeobecné* uznesenie vlády. Ak áno, skoncipujte takéto uznesenie. V každom prípade však čakám na Vaše vyjadrenie.“

J. Longauer odpovedal už 2. X.: „Návrh osnovy vládneho uznesenia s dôvodovou správou súčasne predkladám na podpis p. povereníkovi spisom čís. 6973/48-prez. leg.“

Povereníkova inštrukcia vyplynula z uznesenia ÚV KSS (28. IX. 1948), podľa ktorého občanom maďarskej národnosti, ktorí sa neprevinili proti čs. štátu, prizná sa čs. štátne občianstvo a tým aj všetky občianske, politické a demokratické práva, čím sa im umožní „plný nacionálny, hospodársky a kultúrny rozvoj“. Toto uznesenie vyvolalo rozhodnutie čs. vlády z 30. IX. 1948, ktorým sa tunajším Maďarom priznalo čs. štátne občianstvo so všetkými príslušnými právami. Otázka maďarských škôl sa riešila nie zákonom, ale vládnyimi uzneseniami, podľa ktorých sa spočiatku na slovenských školách zriaďovali maďarské pobočky alebo záujmové krúžky pre vyučovanie maď. jazyka. Tie sa veľmi rýchlo premenili na riadne školy s maď. vyučovacou rečou.

Nebolo to celkom jednoduché, ako dosvedčuje obežník č. 1 školským inšpektorom (podpísaný povereníkom 13. XII. 1948), v ktorom sa žiada náprava nedopatrení do 22. XII. O. i. sa v ňom píše: „Podľa uznesenia vlády z 30. septembra 1948, čís. 56/1948 deťom osôb maďarskej národnosti, pokiaľ sú školopovinné, umožní sa v rámci platných predpisov vyučovanie v maďarskom jazyku.“

Pripomínam, že správne, spravodlivé a rýchle riešenie tohto problému je skúškou zrelosti našich národných a štátnych orgánov tak doma ako pred svetom.

Doterajšie skúsenosti s aktivovaním maďarských pobočiek pri slovenských národných školách podľa inštrukcií prednesených na porade na PŠVU dňa 12. októbra 1948 ukazujú, že páni školskí inšpektori nedodržia termíny a uznesenia vo veci zriadenia týchto pobočiek.

Podľa uvedeného vládneho uznesenia treba nám, slovenským a československým orgánom, vyjsť v ústrety drobnému maďarskému ľudu v duchu nacionálnej zľasťanlivosti a v zmysle socialistických zásad národnostných tak, aby záujmy slovenského elementu neboli tým ani v miestach miešaných narušené a obmedzené, pričom treba viesť tak maďarské ako slovenské obyvateľ-

stvo k priateľskému spolunažívaniu. Túto zásadu možno uplatniť, ak všetky občianske práva, včítane práva na vyučovanie detí v materinskom jazyku, budeme my sami priznávať a uplatňovať pre drobných ľudí maďarskej národnosti, avšak nijaké právo, najmä nie právo na rozširovanie šovinistickej nevraživosti, nebudeme priznávať nacionálne zaujatému revizionistickému elementu. Treba zdôrazniť ešte raz, že vládne uznesenie... nie je formálna deklarácia československej vlády, po ktorej by skutky nemali nasledovať. Vláde, Zboru povereníkov i Povereníctvu školstva, vied a umení záleží na tom, aby zásada v spomínanom vládnom uznesení bola tiež realizovaná...“